

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління та
національної безпеки
Кафедра економічної теорії, інтелектуальної
власності та публічного управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ТУЗІЧЕНКО ОЛЕГ МИКОЛАЙОВИЧ
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК 332.3:35.072.1
(індекс)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ВИКОРИСТАННЯМ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ**
(тема роботи)

281 «Публічне управління та адміністрування»
(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

О. М. ТУЗІЧЕНКО
(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи:
ДАЦІЙ Надія Василівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

д. держ. упр., професор
(науковий ступінь, вчене звання)

Висновок кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

за результатами попереднього захисту: **ТУЗІЧЕНКО Олег Миколайович**
допущений до захисту

Протокол засідання кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління № _____ від « _____ » березня 2023 р.

Завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

к.е.н., професор
(науковий ступінь, вчене звання)

_____ (підпис)

Валентина ЯКОБЧУК
(власне ім'я та прізвище)

« _____ » березня 2023 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти **ТУЗІЧЕНКО Олег Миколайович** захистив
(прізвище ,ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК

_____ - _____
(науковий ступінь, вчене звання)

_____ (підпис)

Настасія ПУГАЧОВА
(власне ім'я та прізвище)

АНОТАЦІЯ

ТУЗІЧЕНКО О. М. Стратегічні напрями державного управління використанням лісових ресурсів України. – Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». Поліський національний університет, Житомир, 2023 р.

У кваліфікаційній роботі розкрито теоретичні та методологічні підходи до напрямів стратегічного державного управління використанням лісових ресурсів України, які вирішують важливу наукову і прикладну проблему – систему формування раціонального (розумного) використання, відновлення та охорони лісових ресурсів.

Проаналізувавши сучасну ситуацію та стан забезпечення та використання лісових ресурсів визначено ряд проблем також було показано, що неефективне використання лісових угідь може впливати на формування соціальних, демографічних, економічних та екологічних питань та розвиток взаємопов'язаних територіальних громад.

Було встановлено, що реалізація державної політики в галузі лісового господарства здійснюється через систему уповноважених державних органів (органів державної влади та місцевого самоврядування), яка підтверджує та об'єктивно обґрунтовує необхідність формулювання категоричного та термінологічного визначення та визначення складу розглянутої адміністративної та правової підтримки для використання та захисту лісових ресурсів.

Ключові слова: державне регулювання, лісові ресурси, стратегія, політика, економічний, лісове господарство, стратегічне управління.

SUMMARY

TUZICHENKO O. Strategic directions of state management of forest resources use of Ukraine. – Qualifying work on obtaining an educational degree Master in specialty 281 «Public management and administration» – Polissia National University, Zhytomyr, 2023.

The qualification work reveals theoretical and methodological approaches to the directions of strategic state management of the use of forest resources of Ukraine, which solve an important scientific and applied problem – the system of formation of rational (reasonable) use, restoration and protection of forest resources.

Analyzing the current situation and the state of providing and using forest resources, a number of problems were identified and it was shown that inefficient use of forest land can affect the formation of social, demographic, economic and environmental issues and the development of interconnected territorial communities.

It was established that the implementation of the state policy in the field of Forestry is carried out through the system of authorized state bodies (state authorities and local self-government), which confirms and objectively justifies the need to formulate a categorical and terminological definition and determine the composition of the considered administrative and legal support for the use and protection of forest resources.

Keywords: state regulation, forest resources, strategy, policy, economic, forestry, strategic management.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ВИКОРИСТАННЯМ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ	9
Висновки до розділу 1	15
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОБЛЕМ У ГАЛУЗІ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ	16
Висновки до розділу 2	25
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ВИКОРИСТАННЯМ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ	26
Висновки до розділу 3	33
ВИСНОВКИ	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	37
ДОДАТКИ	42

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Лісовий сектор є ключовим компонентом економічного комплексу багатолісних зон і відіграє важливу структурну роль у національній економіці. Він створює умови для прийняттого рівня територіальної асиміляційної здатності та сприяє зміцненню екологічної та економічної стабільності навколишнього природного середовища. Сьогодні, враховуючи структуру лісового сектору (виробництво деревини, лісове господарство, лісохімія та паперова промисловість), важливо прискорити не лише масштабне лісовідтворення та лісовідновлення, а й модернізацію переробних підприємств. У той же час можна буде прискорити нарощування потенціалу лісових ресурсів і оновити матеріально-технічну базу виробництва деревини, хімічної промисловості та целюлозно-паперової промисловості в міру підвищення конкурентоспроможності лісового сектора, тобто потужності його підприємств. сполуки, що дозволяють максимізувати конкурентні переваги за рахунок передбачуваності лісових ресурсів та важливості лісового виробництва та деревини.

Згідно з офіційними даними Держлісагентство, головними причинами нераціонального використання лісових ресурсів є: неефективна система державного управління та контролю в лісовому господарстві та її неправильне використання; недосконалість та недопрацьованість існуючого національного адміністративного законодавства, що регулює відносини у сфері використання лісових ресурсів, відсутність врахування цих факторів, призводить до того, що не забезпечується відповідальності за порушення вимог законодавства та незаконного використання в лісовій галузі. В той же час державні органи та органи місцевого самоврядування мають застосовувати комплексний підхід до регулювання відносин щодо сталого та «розумного» використання лісових ресурсів.

Важливі теоретичні основи дослідження склали наукові дослідження вітчизняних та зарубіжних дослідників у С. С. Алексєєв, В. Б. Авер'янов,

А. М. Колодій, В. В. Галуцько, О. В. Петришин, І. П. Голосніченко, В. І. Курило, В. І. Теремецький, О. П. Світличний та інші. Деякі питання регулювання охорони та захисту лісових ресурсів та адміністративної відповідальності за порушення законодавства досліджували, В. І. Андрейцев, А. П. Гетьман, Г. І. Балюк, А. І. Дмитренко, З. Ю. Герушинський, П. Ф. Кулинич, М. В. Краснова, В. С. Шако.

Проведений аналіз наукових публікацій дав нам можливість зробити висновок, щодо необхідності обґрунтування стратегічних напрямів державного управління використанням лісових ресурсів України, які не лише враховують рівень розвитку лісового господарства та наявних ресурсів, а й визначають найкращу структуру та нові форми ведення лісового господарства, визначають механізми та інструменти управління та інституційної підтримки. Саме ця потреба визначає актуальність та обґрунтовує вибір теми кваліфікаційної роботи.

Метою кваліфікаційної роботи є посилення теоретичних та опрацювання методичних засад і практичних рекомендацій, спрямованих на розробку стратегічних напрямів державного управління використанням лісових ресурсів України в умовах соціально-економічної кризи зумовленої військовою агресією Російської Федерації.

Для досягнення поставленої мети потрібно вирішити ряд завдань:

- дослідити теоретико-методологічні засади державного управління використанням лісових ресурсів;
- охарактеризувати діяльності та проблем у галузі лісового господарства в Україні;
- вдосконалити стратегічні напрямів державного управління використанням лісових ресурсів України.

Предметом дослідження сукупність теоретичних та методологічних засад стратегічних напрямів державного управління використанням лісових ресурсів України.

Об'єктом дослідження є процес розробки стратегічних напрямів державного управління використанням лісових ресурсів України.

Теоретичною і методологічною основою кваліфікаційної роботи. Для досягнення поставленої мети в ході дослідження були застосовані наступні загальнонаукові методи: логічне узагальнення необхідності систематизувати основні концепції та підходи до дефініції організаційно-економічного механізму розвитку лісової діяльності в регіоні; аналіз і узагальнення зборі та обробці статистичної інформації, що ілюструє поточну ситуацію та тенденції розвитку лісової діяльності в Житомирській області; монографічно, з урахуванням думок вчених з теоретичних засад розвитку лісової діяльності на регіональному рівні, щодо формування організаційно-економічного механізму державного регулювання їх забезпечення та з вивчення досвіду лісової діяльності в різних країнах; графіки для відображення результатів наукового пошуку; експертні оцінки – при формулюванні вагових коефіцієнтів щодо розрахунку показника комплексної оцінки розвитку лісової діяльності в регіоні та оцінка ефективності організаційно економічних інструментів державного регулювання лісгосподарської діяльності регіону.

Інформаційною базою дослідження були нормативно-правові та законодавчі акти у сфері лісгосподарської діяльності, офіційні статистичні матеріали Державної служби статистики України та Головного управління статистики у Житомирській області, звітність лісових господарств Житомирського регіону, наукові дослідження зарубіжних та вітчизняних науковців, відносно об'єкту та предмету дослідження, офіційні інтернет ресурси.

Перелік публікацій автора за темою дослідження. Результати дослідження опубліковано в матеріалах науково-практичних конференцій Поліського національного університету.

Елементи наукової новизни кваліфікаційного дослідження полягає в тому, що було узагальнено та систематизовано дослідження, в якому з використанням новітніх методів наукового пізнання та з врахуванням сучасні досягнення науки

та практики, було розкрито зміст та особливості стратегічних напрямів державного управління використанням лісових ресурсів України.

Практичне значення отриманих результатів кваліфікаційної роботи полягає в тому, що завершені у кваліфікаційній роботі висновки поглиблюють теоретичні знання та наукові напрацювання, що стосуються стратегічних напрямів та планування державного управління використанням лісових ресурсів України. Отримані нами результати можуть призначатися основою при розробці стратегій, концепцій та програм щодо соціально-економічного розвитку регіону в цілому та лісогосподарської діяльності окремо.

Структура та обсяг роботи. Обсяг і структура. Кваліфікаційну роботу викладено на 36 сторінках. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (43 найменування), містить таблиці та рисунки.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ВИКОРИСТАННЯМ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ

Стаття 13 Конституції України визначає: «земля, її надра, атмосферне повітря, вода та інші природні ресурси, розташовані на території України, природні ресурси її континентального шельфу і виняткова економічна (морська) зона підпорядковуються правам власності народу українців» [20]. Так, стверджується, що природні ресурси включають в себе землю, її підземні ресурси, водні та лісові ресурси, атмосферне повітря, нелісову рослинність та об'єкти тваринного світу. Одним з найбільших багатств нашої країни вважаються ліси. Лісові ресурси є основним джерелом деревини та іншої другорядної лісової продукції, технічної та лікарської сировини, що використовується для задоволення потреб певних секторів економіки та населення. З економічної точки зору лісові ресурси є основою меблевої, паперової та деяких інших галузей промисловості. Ліс виконує важливу екологічну функцію і є незамінним джерелом для поліпшення стану клімату, головним місцем проживання птахів та тварин, захисту ґрунтів від водної та вітрової ерозії і т. д. [2].

Крім того, будучи невід'ємною часткою біосфери Землі, лісові ресурси виконують кліматичні, захисні, рекреаційні та санітарні функції в природному середовищі завдяки своїм екологічним властивостям. І, нарешті, в контексті постійної урбанізації суспільства, яка збільшує масштаби економічної діяльності в глобальному сенсі, саме ліси виконують естетичні, культурні, медичні, наукові та пізнавальні функції, які мають велике значення в житті людей. На жаль, економічний розвиток української держави довгий час супроводжувався незбалансованим використанням природних ресурсів, незначним пріоритетом екологічних проблем, наявністю неефективної системи управління та розвитку лісового господарства, відсутністю правових та економічних механізмів, у тому числі в лісовому секторі, недосконале

регулювання використання ресурсів. Недотримання вимог природоохоронного законодавства і нездатність забезпечити невідворотність відповідальності за його порушення.

Враховуючи це, нинішній стан збереження лісових ресурсів в Україні можна вважати практично критичним, особливо зважаючи на активні бойові на значній території країни. Для зміни негативної ситуації в лісовому секторі Державна стратегія управління лісами України до 2035 року передбачає пріоритетне забезпечення всебічної охорони лісів, організацію раціонального використання та відтворення лісового фонду України, перевірку його змісту та раціоналізацію, також даною стратегією визначаються завдання та інструменти щодо розв'язання економічних, екологічних та соціальних проблем у галузі лісового господарства України та створення сприятливих умов для його сталого розвитку з обов'язковим врахуванням географічних та інших специфічних особливостей [34].

Варто зазначити, що станом на 2021 року, за даними Державного агентства лісових ресурсів України загальна площа лісових угідь лісового фонду України становить 10,4 мільйона гектарів, з яких 9,6 мільйона гектарів покриті лісовою рослинністю. Лісовий покрив України становить 15,9 %, але за цим показником країна посідає дев'яте місце серед європейських країн. Запаси деревини оцінюються в 2,1 мільярда кубометрів на рік. В Україні щорічно видобувається 35 мільйонів кубічних метрів деревини. Середньорічний приріст деревини в лісах за даними Державного агентства лісових ресурсів України становить $3,9 \text{ м}^3$ на 1 га і варіюється від 5 м^3 в Карпатах та до $2,5 \text{ м}^3$ в степовій зоні. В даний час в лісах, що знаходяться у віданні Державного агентства лісових ресурсів України збережено 16,6% території, створено 3000 територій і об'єктів фонду охорони природи загальною площею 1,2 мільйона гектарів. В загальному протягом останніх 30 років площа природно-заповідного фонду України примножилася у 4 рази [16].

Новітні міжнародні та національні ініціативи викликають зростаючий інтерес вчених до досліджень, що спрямовані на вивчення і зміцнення

взаємозв'язку між стійким природокористуванням і благополуччям людини. Про це свідчить програма «Оцінка екосистем тисячоліття» Організації Об'єднаних Націй, оголошена в 2000 році генеральним секретарем ООН Кофі Аннаном. Дослідження цієї межах даної програми в 2001 році були спрямовані на оцінці впливу змін екосистем та впливу на добробут людини на основі доказів управлінських заходів, необхідних для покращення захисту екосистем та сталого використання [16].

Отже, на думку багатьох економістів та екологів, філософія прийняття екосистемного підходу до використання лісових ресурсів є позитивною тенденцією, яка призведе до збереження та примноження природних ландшафтів та нових природних ресурсів для формування сталого використання природних ресурсів [24].

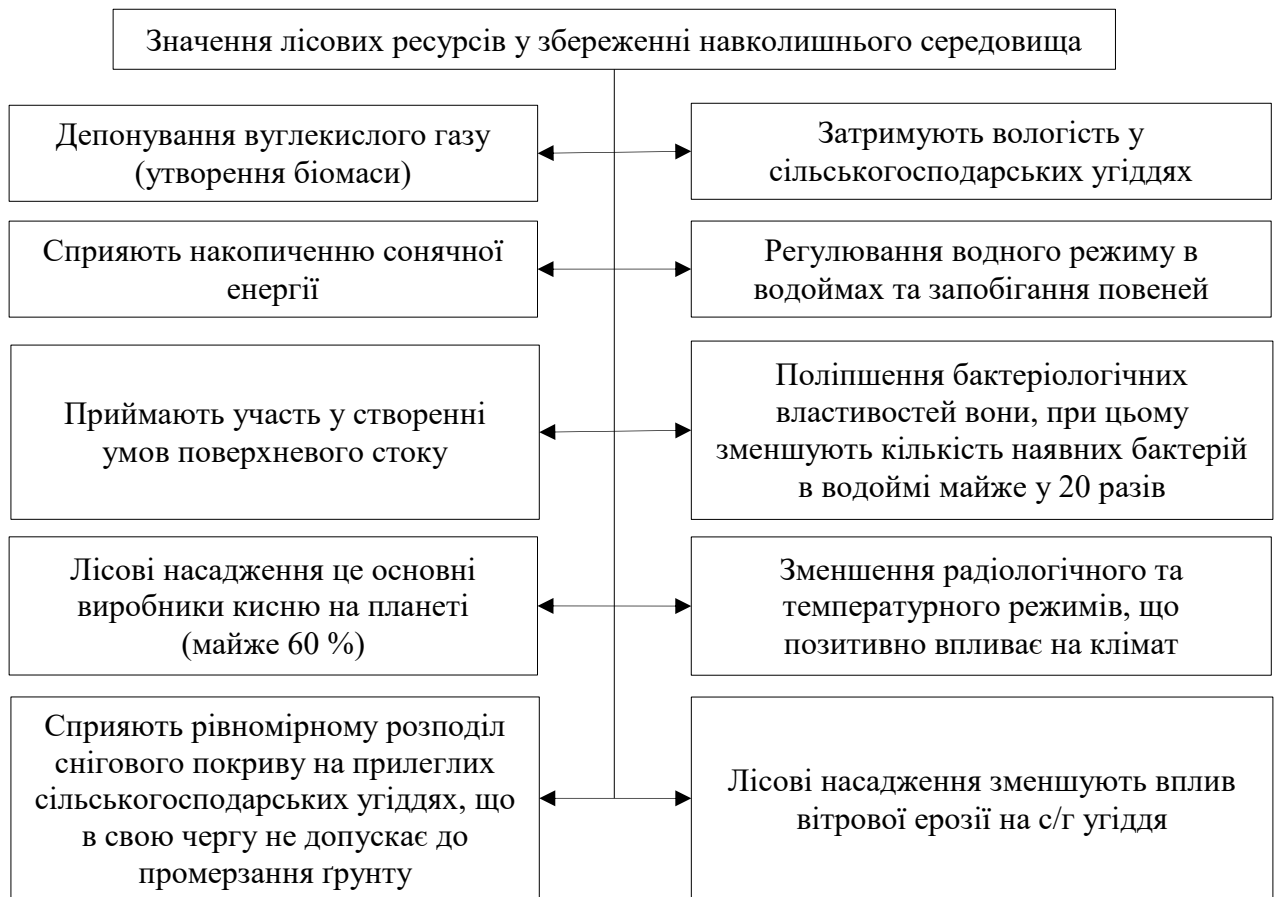
Необхідність розробки концепції екосистемних послуг особливо підкреслюється в багатьох міжнародних документах [35]:

- екосистемний підхід визначається «... комплексною стратегією управління земельними, живими та водними ресурсами, яка сприяє збереженню та сталому вживанню раціональним способом» (Секретаріат Конвенції про біологічне різноманіття (КБР), 2004) [35];

- конференція міністрів з охорони та збереження лісів в Європі (MCPFE) визначає стале лісокористування як «біорізноманіття», відновлювальний потенціал, продуктивність, стійкість лісів та лісових ресурсів, а також економічні, екологічні та соціальні функції, які не завдають шкоди іншим екосистемам, існуючим і майбутнім екосистемам на місцевому, державному та глобальному рівні» (Гельсінська конференція міністрів, 1993 р) [35];

- у національній оцінці екосистем Великобританії (UKNEA) визначено, що «екосистемні послуги – це екосистемні переваги, що покращують життя та добробут» [16, 35].

Наприклад, С. Генсірук [7] узагальнив у своїх наукових дослідженнях загальні екологічні та економічні функції лісових ресурсів в системі охорони навколишнього природного середовища (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Значення лісгосподарських ресурсів у формуванні системи раціонального природокористування

Джерело: [7].

Майже половина лісів в Україні створена штучно та потребує інтенсивної терапії. Біля 0,8 мільйона гектари лісів, що належать колишнім колгоспам, розташовані в заповідних зонах і знаходяться в незадовільному стані (вони вирубуються без дозволу, гинуть від хвороб, пожеж, шкідників і т.д.) [15].

В умовах змін клімату застарілі підходи до управління лісовими ресурсами, які не можуть забезпечити відповідного захисту, стають все більш поширеними. Захист біорізноманіття лісів є особливо важливим аспектом: централізовані системи моніторингу біорізноманіття лісів не розроблені та не впроваджені, і немає надійних даних про стан та динаміку біорізноманіття лісів. Заходи, необхідні для запобігання деградації біорізноманіття лісів та лісів, взагалі не вживаються.

Існує гостра необхідність у вдосконаленні системи сучасної інформаційної підтримки управління лісовими ресурсами шляхом впровадження національної інвентаризації лісового фонду та вдосконалення проведення моніторингу стану лісових ресурсів. Лісова система також потребує суттєвої реформи.

Відповідно до Указів Президента України та функцій уряду України було прийнято дві постанови Кабінету Міністрів України, які допоможуть подолати тіньові схеми в лісовому господарстві України, зокрема запровадження електронного рахунку за деревину та продаж деревини в електронному вигляді. Водночас вони не вирішують повністю проблеми незаконної заготівлі деревини, якщо в Україні існує попит на незаконно заготовлену деревину, а питання продажу необробленої деревини не регулюються законом [27].

Ведеться робота по забезпеченню доступу громадськості до інформації про використання лісових ресурсів. Можливість перевірки законності деревообробки вже реалізована на офіційному сайті адміністратора єдиної державної системи електронного обліку деревини державного підприємства «Лісогосподарський інноваційно-аналітичний центр». Водночас доступ зацікавлених сторін до базової інформації про українські ліси ускладнений. Не існує належного механізму, який дозволяє зацікавленим сторонам (особливо місцевим громадам) враховувати власні інтереси у використанні лісовими ресурсами, нині ці процеси ускладнюються веденням бойових дій, та запровадженням військового стану під час якого було приховано або обмежено доступ до більшості публічної інформації [36].

Фінансова система у сфері лісового господарства недосконала в сучасних умовах. Бюджетних ресурсів на лісогосподарську діяльність недостатньо, їх частка в загальних витратах становить приблизно 30 % протягом останнього десятиліття, але в останні роки фінансування не надходило. При цьому українські ліси виконують в основному захисні, рекреаційні та екологічні функції; велика частина лісів на півдні та сході України не функціонує, що

призводить до виділення значних бюджетних коштів на забезпечення належного лісокористування в екстремальних природних умовах [13].

Істотним тягарем для підприємств лісогосподарської сфери є сплата податку на майно з лісового фонду, який мають щорічно повинні перераховувати до місцевого бюджету в розмірі 135 млн. грн. всі державні підприємства. У той же час ті самі державні підприємства повинні сплачувати щорічну орендну плату в розмірі 1 мільярд грн за використання лісових ресурсів і, отже, мати подвійне оподаткування лісового фонду з різними податковими базами.

Лісове господарство ведеться за застарілими стандартами, які не враховують сучасні реалії зміни клімату і не засновані на результатах сучасних наукових досліджень. Це, в свою чергу, призводить до значного зниження практичної підготовки студентів-лісників до виробничої практики на підприємствах, що не відповідає їх рівню теоретичної підготовки.

Сучасне ведення лісового господарства відбувається за застарілими правилами та нормами, які не враховують сучасні реалії зміни клімату і не засновані на результатах новітніх наукових досліджень. Також це призводить до значного зниження рівня практичної підготовки здобувачів професійної та вищої освіти лісових факультетів на базах виробничої практики безпосередньо на підприємствах, що не відповідає їх рівню теоретичної підготовки. Це вимагає вдосконалення системи управління мисливським господарством у напряму значного підвищення його економічної ефективності.

Згідно зі статтею 56 Земельного кодексу та статтею 7 Лісового кодексу України, лісові ресурси в Україні можуть знаходитись у державній, муніципальній та приватній власності. Більшість лісів належить державі. При виділенні земельної ділянки в комунальну власність може бути передано близько 1,3 мільйона гектара (приблизно 13 %) лісових угідь, що знаходяться в постійному користуванні муніципальних підприємств, підпорядкованих місцевим органам влади. Частка приватних лісів становить менше 0,1% від загальної площі лісів. Близько 800 000 гектари державних лісових угідь не

призначені для використання і класифікуються як заповідні території. В Україні склалася історична ситуація з наданням державних лісів багатьом постійним користувачам лісів (у разі лісового господарства ліси призначені для постійного використання підприємствами, установами та організаціями ряду міністерств і відомств) [23].

Україна займає активну позицію щодо міжнародного співробітництва. Міжнародні зобов'язання України в сфері використання лісових ресурсів включають юридично обов'язкові та добровільні зобов'язання на європейському та глобальному рівнях.

Висновки до розділу 1

Лісовий комплекс, представлений виробничою і технічною інфраструктурою лісового господарства навіть в період стагнації народного господарства, показав, що може отримати широку мережу спеціалізованих лісових підприємств, що забезпечують відновлення, відтворення і захист потенціалу лісових ресурсів. Крім того, лісовий комплекс залишався у власності держави, що було необхідною і достатньою умовою збереження його основних ланок навіть в умовах масового виведення цілих сфер діяльності і галузей в період системно-структурної кризи народного господарства в цілому.

Підпоячи підсумки, варто зазначити, що лісові ресурси одним з основних компонентів природного ландшафту, який надає позитивний економічний, екологічний, соціальний та рекреаційний вплив на навколишнє природне середовище, забезпечує її сталий розвиток і покращує умови життя. Таким чином, ліси поліпшують природно-кліматичні умови ведення сільського господарства, знижують негативний вплив процесів ерозії (водна, вітрова ерозія), беруть участь в регулюванні водного режиму річкових систем, є основним джерелом сировини для більшості сфер економічної діяльності, надають робочі місця і створюють сприятливі умови для життя та відпочинку.

РОЗДІЛ 2.

ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОБЛЕМ У ГАЛУЗІ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

Сучасне українське лісове господарство займає досить важливе місце в соціально-економічному житті суспільства. У той же час лісові екосистеми виконують певну природоохоронну функцію і спрямовані на задоволення екологічних потреб населення. Вже сформовано науково-прикладний погляд на лісову екосистему як на одиницю суходолу, визначеної лісової рослинності, тваринного світу та деяких інших компонентів довкілля, які мають значне і досить важливе екологічне, соціальне та економічне значення.

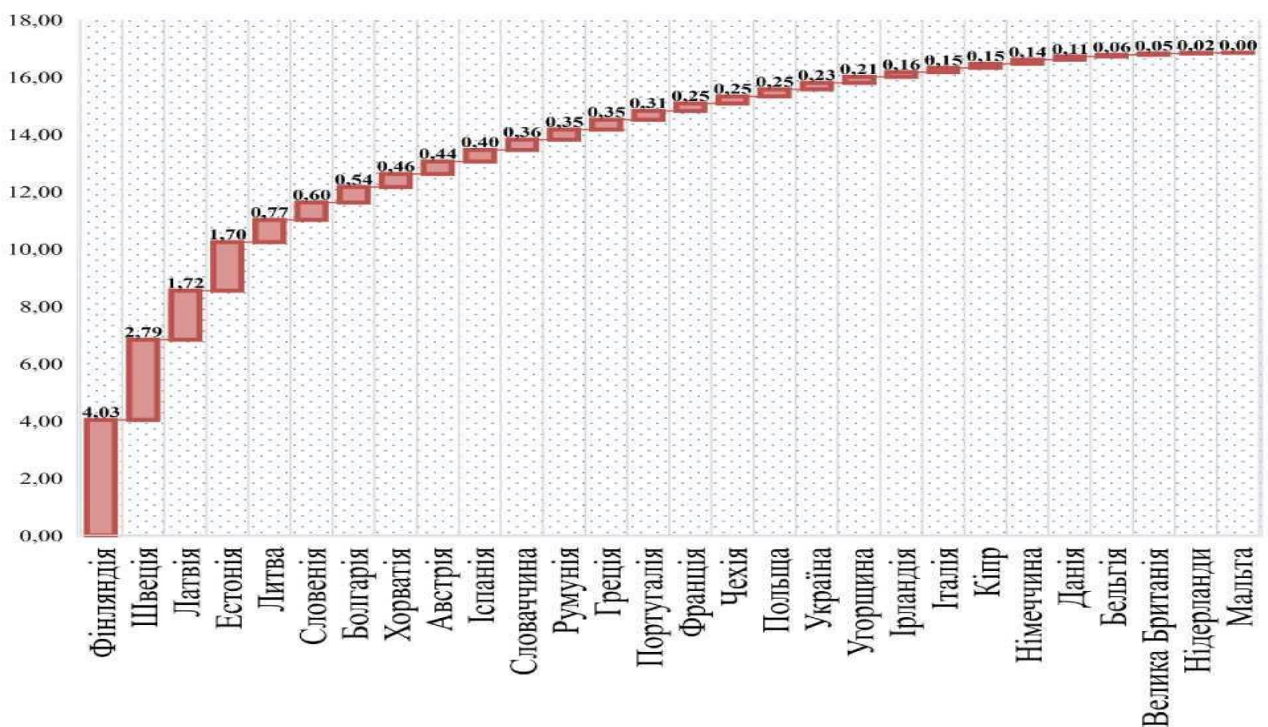
Сучасна Україна знаходиться в досить складній ситуації, в якій лісові екосистеми не постійно відповідають екологічним та економічним вимогам. Ця ситуація може бути пояснена складністю прийняття управлінських рішень в лісовій сфері, оскільки вирощення, охорона та догляд лісів – це досить тривалий процес, що супроводжується складністю прогнозування та моделювання майбутніх екологічних та економічних змін. Однак стале та раціональне використання лісових ресурсів повинно забезпечуватися не тільки за рахунок процесів використання, але й за рахунок обов'язкових процесів відтворення, які в сукупності повинні становити основу для розвитку лісового потенціалу. Отже, тепер раптово постає питання про створення не тільки ефективної, але і стійкої системи управління використання лісовими ресурсами з урахуванням екологічної складової [43].

Вивчаючи питання вдосконалення механізмів та інструментів державного управління в лісовій сфері, цікаво вивчати і аналізувати лісову діяльність в країні, щоб визначити напрямки її найбільш ефективного використання. Теперішні економічні зміни, що трапляються в країні, що відбуваються в сфері лісового господарства протягом більше тридцяти років, супроводжуються значними змінами в структурі лісів і впливають на екологічну та економічну ефективність використання лісових ресурсів.

Загальна площа лісів в Україні, за даними Державного Геокадастру, становить 10,6 млн га, з яких 9,6 млн га покриті лісовою рослинністю [29]. На душу населення України становить 42,386 млн осіб [4], лісовий покрив в Україні становить 0,23 га на людину ($9,6 \text{ млн га} / 43,386 \text{ млн осіб} = 0,23 \text{ га на людину}$).

Згідно класифікації за площами лісових угідь (на душу населення) Україна займає 19-е місце в Європі, лідером за цим показником є Люксембург – 146,87 га на людину, що є таким високим показником через невелику чисельність населення країни. Потім Фінляндія (4,03 га на особу), Швеція (2,80 га на особу), Латвія (1,73 га на особу), Естонія (1,71 га на особу), зображено на рис. 2.1, водночас Україна посідає 7-е місце серед країн-членів ЄС за площею лісів. Однак лісовий покрив, який визначається у відсотках від площі лісів на території країни, невеликий у порівнянні з країнами-членами ЄС.

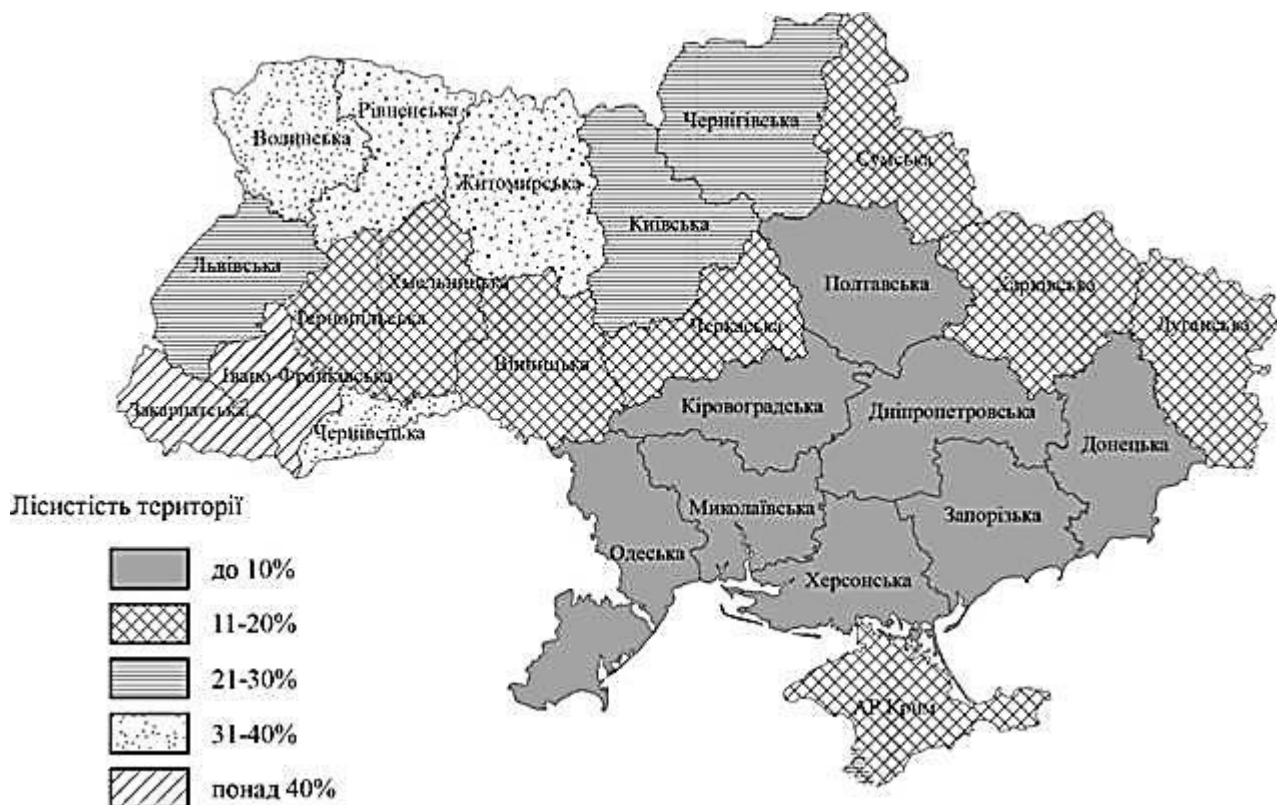

Рис. 2.1. Співвідношення площ лісів до чисельності населення країн Європи та України, га/ос.

Джерело: [11, 25].

В процесі розробки механізму сталого та раціонального використання лісових ресурсів необхідно враховувати особливості стану лісів в нашій країні і

їх нерівномірність. Відмінною рисою розташування лісових ресурсів в країні є вражаючий дисбаланс між їх наявністю і фактичним використанням. Величини заліснення для кожної з природних зон (Лісостеп, Полісся, Українські Карпати, Степ) сильно розрізняються і не відповідають рівню, за якого ліси і лісові масиви чинять максимально позитивний вплив на кліматичні умови, пом'якшують наслідки процесів ерозії, стан водних ресурсів і навколишнього середовища, стан ґрунту і забезпечують господарюючим суб'єктам оісовисим ресурсами (деревина тощо) [25]. Згідно рис. 2.2. найменша лісова цінність серед ділянок степової зони. Так, до районів з найменшою площею лісів можна віднести Миколаїв (4,4 %), Запоріжжя (4,2 %) і Херсон (5,3 %). Лісостепова зона характеризується площею лісів на 5-6 % менше оптимального показника між відповідними областями (Тернопільською та Хмельницькою).

Рис. 2.1. Рівень лісистості по регіонах України, %

Джерело: [сформовано за даними 11].

Ліси України представлені більш ніж тридцятьма породами деревини, основними з яких є бук, сосна, дуб, ялина, вільха, береза, граб, ялина і ясен.

Насадження хвойних дерев займають 43 % від загальної площі, в тому числі сосни – 33 %. На частку листяних насаджень припадає 43%, в тому числі 33 % дубів і буків [17]. Всі лісові екосистеми України можна розділити на кілька груп в залежності від їх місця розташування і функцій, а також їх екологічної та соціально-економічної ролі в суспільстві. Наприклад, захисні ліси, які виконують ґрунтові або водні захисні функції, а також рекреаційні та рекреаційні ліси, можуть бути віднесені до іншої групи заповідних лісів. Серйозну групу складають комерційні ліси, які, поряд з екологічними лісами, також мають велике економічне значення.

Таблиця 2.1

Види заготівель ліквідної деревини по основних категоріях лісових ресурсів та побічної лісової продукції

	Одиниця виміру	Обсяг заготовленої продукції	
		усього	у % до 2020
Горіхи	т	35,5	103,3
Гриби	т	68,3	41,4
Дрова для опалення	тис. м ³	6293,9	112,96
Дров'яна деревина для технологічних потреб	тис. м ³	4671,4	101,6
Інші сортименти лісоматеріалів круглих	тис. м ³	470,98	122,9
Лісоматеріали для виробництва клеєної фанери і шпону	тис. м ³	458,9	101,3
Лісоматеріали для виробництва пиломатеріалів і заготовок	тис. м ³	6561,3	99,5
Лісоматеріали для виробництва деревної маси (баланси) целюлози і	тис. м ³	811,98	112,6
Ялинки (новорічні)	тис. шт.	420,7	117,8
Очерет	т	4371,91	205,98
Сіно	т	1141,9	71,9
Ягоди	т	3324,91	145,6

Джерело: [сформовано за даними 11].

Лісові ресурси України складаються як з недеревини, так і з виробів з деревини. Ефективність реалізації лісами своїх екологічних та економічних функцій безпосередньо залежить від використання лісових ресурсів. Використовуючи ресурси, лісове господарство максимізує прибуток і зазвичай використовує їх для фінансування збереження та відновлення лісів, підвищення

продуктивності та покращення їх якісних характеристик. Державні витрати на лісове господарство становлять близько 30 % від загального обсягу витрат [34].

Станом на 2021 рік із загального обсягу заготовленої ліквідної деревини більше 45 % (8402,6 тис. м³) виявляли кругляк, майже 59 % (10975,2 тис. м³) – паливна деревина (табл. 2.2). Специфічне значення в щоденному житті населення, що проживає на даних територіях мають побічні лісові користування, та побічні лісові ресурси [34].

Таблиця 2.2

Основні еколого-економічних показники функціонування лісового господарства України, 2019-2022 рр.

Показники	Роки			
	2019	2020	2022	Відношення 2022 до 2019, %
Кількість продукції, послуг та робіт лісового господарства (у фактичних цінах), млн грн	5911,7	7739,8	10778,1	182,2
Заготовлено деревини, тис. м ³	17508	18021	19267	110,2
<i>в т.ч. від рубок головного користування</i>	7791	7841	8393	107,8
<i>від рубок формування і оздоровлення лісів та інших заходів</i>	9716	10181	10875	111,8
Площа рубок лісу та заходів, тис. га	417,1	415,3	399,2	95,9
<i>головного користування</i>	30,7	31,7	34,5	112,2
<i>формування і оздоровлення лісів та інших заходів</i>	386,1	383,5	364,6	94,3
Реалізовано в круглому вигляді лісгосподарськими підприємствами				
<i>всього, тис. м³</i>	12197	13181	14358	117,8
<i>сума без ПДВ, млн грн</i>	5044	5542	8764	173,7
Ціна знеособленого м ³ реалізованої деревини, грн (без ПДВ)	365	376	632	173,5
Відтворення лісів, тис. га	70,3	67,8	60,3	86,3
Висівання і садіння лісу, тис. га	53,4	48,8	40,3	75,4
Природне поновлення лісових ресурсів, га	16,7	18,9	20,1	120,6
Виконання лісгосподарських заходів з поліпшення якісного складу лісів, га	37983	44651	42556	112,1
Площа осередків, в яких проведені заходи боротьби, га	49999	55156	14844	29,6
Надходження платежів до зведеного бюджету, млн. грн	657	716	2061	314,1
<i>в т.ч. рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів, млн. грн</i>	188	198	430	235,6
Чистий прибуток, млн. грн	822	985	781	95,3
Рентабельність діяльності, %	2,7	2,3	7,5	292,2

Джерело: [сформовано за даними 11].

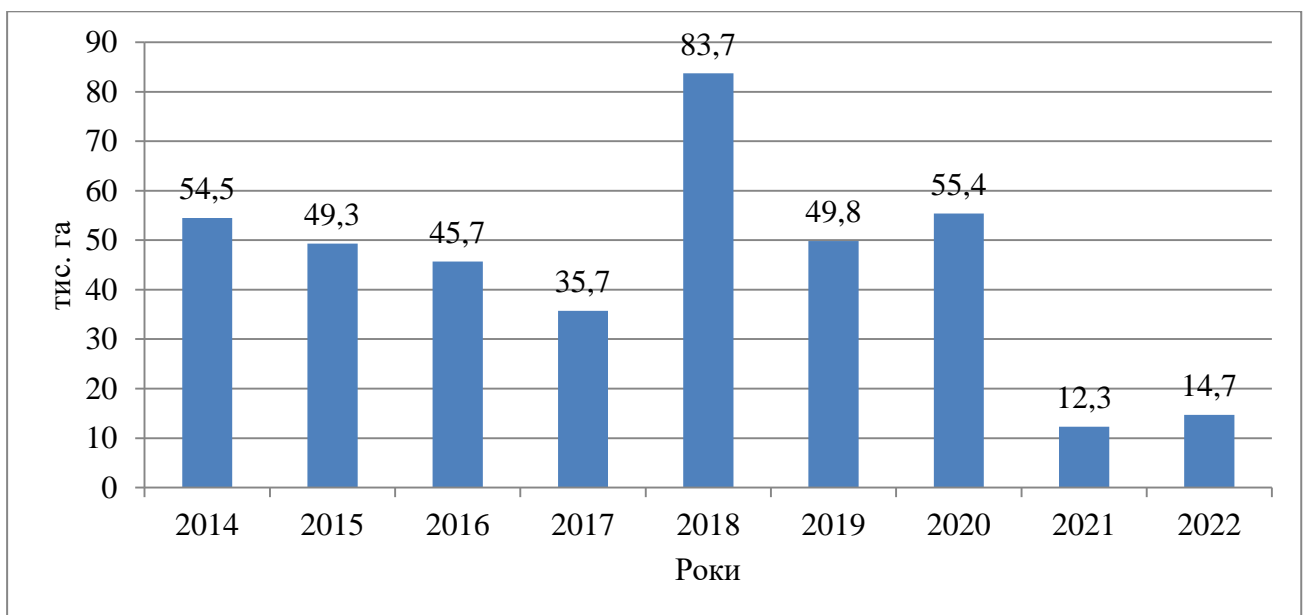
Розглядаючи показники сучасного екологічного та економічного розвитку, можемо зробити висновок, що лісовий сектор України в даний час знаходиться на початковому етапі переходу від інтенсивного до екологічно збалансованого лісового господарства (табл. 2.2). Данна таблиця показує, що з поліпшенням економічних показників в сучасному управлінні лісовим господарством, одночасно відбувається значне погіршення умов навколишнього природного середовища. Значна частка основних елементів управління лісовим господарством, таких як управління лісовим господарством, збереження лісів, відновлення лісів, інвентаризація лісів та захист лісів, сертифікація є слабо розвиненими та на початковому етапі розвитку та запровадження. Слід також зазначити, що деякі податкові надходження до бюджету країни не повністю покривають кошти, необхідні для відтворення природних ресурсів та захисту лісів [25, 11].

Варто відзначити позитивну тенденцію до збільшення кількості заходів, спрямованих на відновлення лісів з точки зору поточних лісозаготівель основного застосування. В останні роки в результаті безперервних лісозаготівель щорічно вирубується близько 32 000 гектарів лісу. Заходи з лісовідновлення під час вирубки лісів та на інших ділянках, не покритих лісовою рослинністю, проводяться щороку на площі понад 62 000 гектар, оскільки достатній рівень екологічного та стійкого лісокористування ще не досягнутий через загибель насаджень внаслідок захворювань, пожеж, бойових дій [31].

Незважаючи на те, що щороку все ще докладаються великі зусилля для забезпечення захисту та профілактики захворюваності лісів, все ще існують великі ареали поширення шкідників, які потребують впровадження нових методів боротьби, це в свою чергу додаткові витрати. Крім того, основною проблемою є раціональне використання коштів, необхідність створення єдиної технічної політики, визначення відповідності лісового господарства встановленим вимогам для ефективного лісовиробництва, дослідження та

застосування зарубіжного та національного досвіду для забезпечення розвитку лісового потенціалу України [25, 31].

Ми бачимо, що така нераціональна, хижацька експлуатація лісів проявляється: активними завищеними темпами ведення лісового господарства, подальшим перетворенням місцевих ялинових насаджень на менш біологічно стійкі насадження, надмірним рекреаційним навантаженням, високим рівнем антропогенного (техногенного, а за останній рік ще й «військового») забруднення – все це призвело до зниження стійкості насаджень в Україні, також спостерігається зростаюча динаміка показників ураження лісовими шкідниками в насадженнях Державного агентства лісового господарства України, все це свідчить, що даний комплекс заходів щодо захисту лісових екосистем від різних шкідників є недостатнім (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Площі лісових насаджень на яких проведено заходи боротьби проти шкідників лісу, тис. га

Джерело: [сформовано за даними 11].

Повномасштабний наступ Російської Федерації проти України справив і продовжує чинити значний вплив на лісовий сектор України – 2,9 мільйона гектарів лісів зазнали різний рівень збитку. Враховуючи ліси Автономної Республіки Крим, а також територій Донецької та Луганської областей, які

знаходились в окупації до 2022 року, нині зайнято або зачеплено активними бойовими діями близько 1 мільйона гектарів лісів.

Ґрунтовний аналіз шкоди лісу та лісовому господарству в цілому буде проводиться після того, як територія буде повністю очищена та розмінована. Забруднення лісових насаджень вибухонебезпечними предметами на даний момент є головною проблемою в лісовому господарстві. В даний час для меліорації необхідно 690 000 гектарів, але цифра зростає з кожним днем не тільки через деокупацію територій, а й через триваючого мінування на кордоні України з Білоруссю. За умови якщо підприємства не будуть знищені, російські війська грабують, вивозять та руйнують все обладнання і техніку [31].

Для оцінки відповідності систем ведення лісового господарства, які встановлені міжнародним вимогам щодо управління лісокористуванням та лісами на засадах сталого розвитку покликана лісова сертифікація. Основною ціллю лісової сертифікації є забезпечення економічного, екологічного та соціального збалансованого ведення лісового господарства через виконання належних загально визнаних стандартів.

За відомостями міжнародної неурядової некомерційної організації «Лісова опікунська рада» (Forest Stewardship Council, FSC), на 21 грудня 2022 року майже 4,06 мільйона гектарів на 93 лісових господарствах мали сертифікований статус FSK. Російська військова агресія проти України в контексті соціальних змін і довгострокових реформ посилила існуючі проблеми сталого лісового господарства, ускладнила функціонування лісового сектора і підвищила ризики для цілісності системи FS [31].

Крім того, станом на 24 лютого 2022 року одинадцять лісових господарств мали сертифікати ланцюжка поставок, одна з цих компаній відмовилася проходити сертифікацію через економічні проблеми, інші пройшли перевірку та підтвердили свій статус сертифікованої компанії. Основна проблема, пов'язана з сертифікацією PEFC, полягала в тому, що всі лісогосподарські операції і частини ланцюжків поставок були сертифіковані українським органом з сертифікації ТОВ «Легаліс», але яка працює за

ліцензією російської аудиторської фірми. Асоціація «Національна Система Лісової Добровільної Сертифікації» спробувала акредитувати і залучити латвійську компанію VM Certification в Україні, і передача власників сертифікатів пройшла без втрат [31].

Також до повномасштабного вторгнення розпочала свою діяльність робоча група з боротьби з тероризмом, при розробці стандарту управління лісовим господарством почалася робота над стандартом для позалісових посадок і посадок. Функціонування в умовах екоциду, викликаного російською агресією, важливо відновлювати насадження на всіляких ділянках і зі всілякими функціями: польові захисні смуги, енергетичні плантації, самосівні ліси, зелені насадження в містах, коли спалюються або знищуються великі лісові масиви. Також актуально, щоб власники даних рослин мали можливість отримувати компенсацію за надані екосистемні послуги, в тому числі за допомогою сертифікації. Тому робота з розробки стандарту триває в умовах воєнного стану [31].

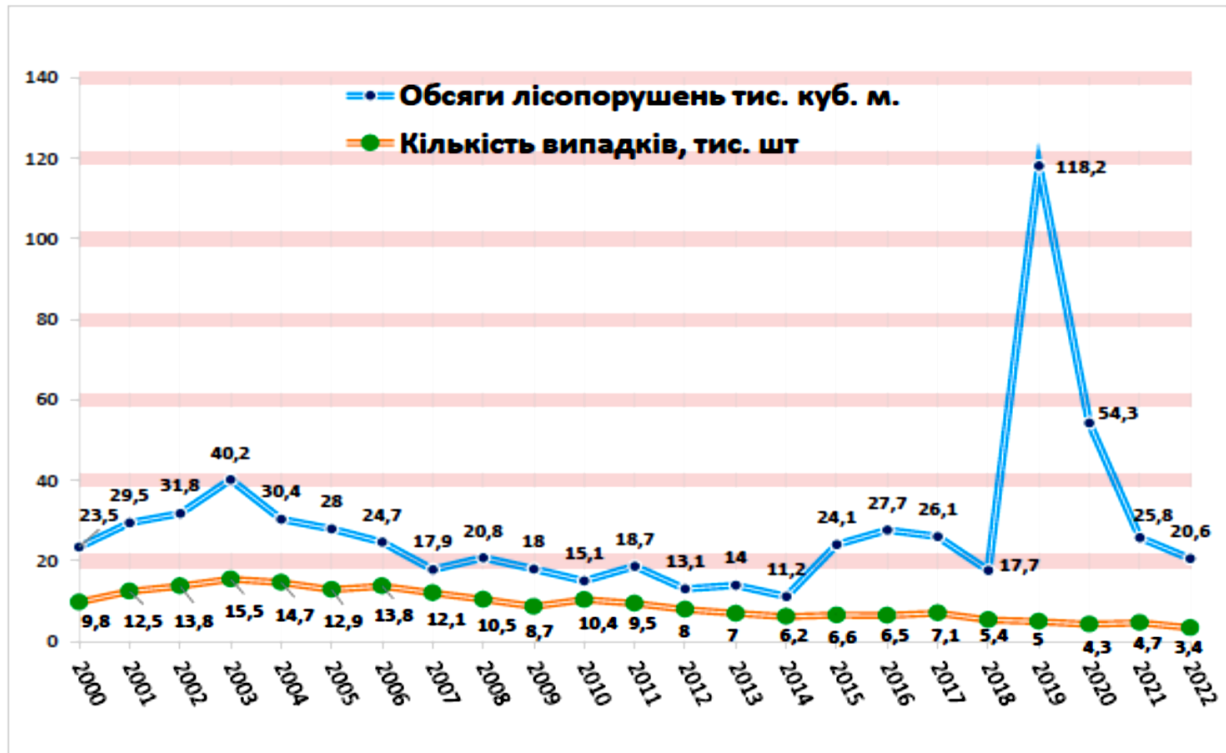

Рис. 2.4. Динаміка незаконних рубок за період 2000-2022 роки

Джерело: [11, 31].

Збиток, заподіяний у 2022 році, склав 186,7 млн грн, що складає 87 % від розміру за аналогічний період 2021 року (213,7 млн грн), і було компенсовано 9,2 млн грн (рис. 2.3). Таким чином, через військову агресію Російської Федерації проти України відсутня інформація про деякі частини тимчасово окупованих територій, зокрема Запорізьку, Луганську, Миколаївську, Донецьку, Херсонську області та Автономну Республіку Крим. У цих районах було виявлено ряд порушень лісового законодавства, в тому числі незаконні рубки лісу, при цьому тимчасове зайняття територій і зараження їх вибухонебезпечними предметами, а також обстріли прикордонних територій не дозволяють виявити всі факти знищення лісів, і лісові масиви будуть знищені. з'являтимуться повідомлення про незаконні рубки лісу на тимчасово окупованих територіях, їх загальна кількість лише збільшуватиметься [31].

Висновки до розділу 2

Було встановлено, що реалізація державної політики в галузі лісового господарства здійснюється через систему уповноважених державних органів (органів державної влади та місцевого самоврядування), яка підтверджує та об'єктивно обґрунтовує необхідність формулювання категоричного та термінологічного визначення та визначення складу розглянутої адміністративної та правової підтримки для використання та захисту лісових ресурсів.

Проаналізувавши сучасну ситуацію та стан забезпечення та використання лісових ресурсів визначено ряд проблем також було показано, що неефективне використання лісових угідь може впливати на формування соціальних, демографічних, економічних та екологічних питань та розвиток взаємопов'язаних територіальних громад.

РОЗДІЛ 3.

ВДОСКОНАЛЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ВИКОРИСТАННЯМ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

Інтеграція України у світову структуру охорони навколишнього природного середовища та раціонального вживання природних ресурсів потребує перегляду пріоритетів розвитку природно-ресурсного комплексу України, особливо його основної ланки – лісовий сектор, важливий структурний елемент регіональних економічних комплексів багатоядерних зон, відіграє важливу роль у збільшенні асиміляційного потенціалу територій, особливо районів концентрації лісових ресурсів, задовольняючи потреби народного господарства в деревній і недеревній сировині, а також у готова Лісова продукція використовуються в різних галузях матеріального виробництва [37].

Для вдосконалення стратегічних напрямів державного управління використанням лісових ресурсів України, необхідно врахувати кілька важливих факторів:

1. Забезпечення сталого лісокористування: це передбачає використання лісів у такий спосіб, щоб забезпечити їх продуктивність та природоохоронну цінність на довготривалий період часу. Це означає збільшення кількості лісових насаджень та захисту від знищення, введення механізмів контролю за станом лісів та їх використанням.

Для забезпечення сталого лісокористування необхідно виконувати такі заходи:

- раціональне використання лісів – ліси повинні використовуватися з максимальною продуктивністю, але не вище природної здатності лісових екосистем. При використанні лісів потрібно враховувати їх природну продуктивність, вік, тип лісу та інші фактори;

- відновлення лісів – проводяться заходи з лісового господарства, зокрема засівання лісовими культурами, створення нових лісових насаджень та

регенерація природних лісів;

- збереження біорізноманіття є важливим елементом сталого лісокористування. Це можна забезпечити, зокрема, за допомогою збереження ділянок природних лісів, дотримання правил добирання деревини та інших заходів;

- використання новітніх технологій, які дозволяють зменшити вплив лісокористування на лісові екосистеми. Наприклад, використання біорозкладаючих матеріалів для обрізки та видалення гілок з дерев, застосування екологічно безпечних засобів захисту лісів від хвороб та шкідників, використання сучасних методів обліку деревостанів та інші;

- розвиток екотуризму та екоосвіти може сприяти збереженню лісів та підвищенню екологічної свідомості населення. За допомогою екоосвіти можна пояснити важливість збереження лісів та популяризувати практики сталого лісокористування. Екотуризм може забезпечити додаткові доходи для лісових господарств та місцевих жителів, які займаються лісовим господарством;

- створення ефективної системи лісового господарства та контролю – лісове господарство повинно бути ефективно організоване, а контроль за дотриманням правил використання лісів повинен бути ефективним та прозорим. Для цього можна створити ефективну систему лісового господарства та впровадити сучасні методи обліку та моніторингу лісів [22].

2. Розвиток економіки на основі лісових ресурсів: використання лісів має стати однією з галузей економіки, що забезпечує сталість розвитку національної економіки. Це передбачає створення робочих місць у лісовому секторі, збільшення виробництва деревини та її переробки, підвищення експортного потенціалу та інвестицій в лісовий сектор.

Нижче наведено кілька можливих шляхів розвитку економіки на основі лісових ресурсів:

- деревообробна промисловість: ліси можуть бути використані для деревообробної промисловості, що включає в себе виробництво паперу, пиломатеріалів, меблів та інших дерев'яних виробів. Це може стати важливою

галуззю промисловості для країн з великими лісовими запасами;

- заготівля лікарських рослин: ліси можуть бути джерелом багатьох лікарських рослин, що можуть бути використані в фармацевтичній промисловості. Збір та вирощування лікарських рослин може стати важливою галуззю для країн з багатими лісовими екосистемами;

- розвиток рибальства: лісові озера та річки можуть бути джерелом рибальства та морських продуктів. Розвиток цієї галузі може стати важливим для країн з лісистими регіонами та великими водними ресурсами;

- еко-туризм: ліси можуть бути популярним місцем для туризму, зокрема еко-туризму. Лісові екосистеми можуть пропонувати різноманітні відпочинкові активності, включаючи піші прогулянки, велосипедні тури, альпінізм та спостереження за дикими тваринами [10].

3. Збереження біорізноманіття та природної спадщини: ліси є важливим елементом біорізноманіття, що впливає на здоров'я людей та добробут. Необхідно забезпечити збереження лісів як природних екосистем, що забезпечують збереження біорізноманіття та збереження природної спадщини.

Це можливо через здійснення наступних шляхів:

- створення національних парків та заповідників: це може бути важливим засобом збереження природних екосистем та біорізноманіття. Національні парки та заповідники дозволяють заборонити або обмежити руйнування природних екосистем, зменшення забруднення, заборону лову диких тварин та інших негативних дій;

- збереження та відновлення екосистем може бути важливим засобом збереження біорізноманіття та природної спадщини. Це може включати відновлення лісів, реставрацію водних екосистем та повернення природних областей у стан, що вони були до втручання людини;

- заборона небезпечних хімічних речовин та інших негативних дій може допомогти зменшити негативний вплив на природу та біорізноманіття. Це може включати заборону використання пестицидів, гербіцидів та інших хімічних речовин, які можуть бути шкідливими для біорізноманіття;

- освіта та свідоме споживання можуть допомогти зберегти біорізноманіття та природну спадщину. Це може включати підвищення людей про важливість збереження біорізноманіття та природної спадщини, а також про те, як їхні дії можуть впливати на ці природні системи. Наприклад, споживачі можуть обирати продукти, які не шкодять довкіллю, або розумно використовувати ресурси, щоб зменшити негативний вплив на біорізноманіття та природну спадщину.

- збереження місцевих видів може бути важливим засобом збереження біорізноманіття. Це може включати захист національних символів, збереження традиційних сортів рослин та тварин, а також розвиток програм збереження та реабілітації видів, що перебувають на межі вимирання.

- збереження природних ресурсів, таких як вода, ґрунт та повітря, може допомогти зберегти біорізноманіття та природну спадщину. Це може включати зменшення використання палива, енергоефективну будівництво та розумне використання природних ресурсів [21].

4. Підвищення ефективності управління лісовими ресурсами: використання сучасних методів управління лісовими ресурсами, включаючи сучасні технології, є важливим фактором у досягненні ефективності та сталості лісового господарства. Деякі можливі заходи, які можуть бути прийняті для підвищення ефективності управління лісовими ресурсами, включають:

- розвиток планування: ефективне управління лісовими ресурсами потребує ретельного планування. Це може включати розробку довгострокових планів управління лісами, які враховують потреби екосистем, місцевих громад та економіки. Також можна розвивати методики раннього виявлення загроз та попередження їх на етапі планування;

- використання новітніх технологій може підвищити ефективність управління лісовими ресурсами. Наприклад, сучасні системи нагляду можуть допомогти вчасно виявляти вогні та інші загрози для лісів. Аналіз даних дистанційного зондування може допомогти в оцінці стану лісів та визначенні пунктів їх можливої деградації;

- залучення місцевих громад та зацікавлених сторін може допомогти підвищити ефективність управління лісовими ресурсами. Наприклад, проведення консультацій з місцевими жителями може допомогти врахувати їхні потреби та обговорити можливість застосування нових підходів управління;

- захист від незаконного використання: Боротьба з незаконним вирубуванням та торгівлею деревиною;

- розвиток альтернативних джерел доходу може допомогти зменшити тиск на лісові ресурси. Наприклад, розвиток екотуризму або лісогосподарських культур може стимулювати розвиток інших галузей економіки та зменшити тиск на ліси;

- співпраця з приватним сектором може допомогти підвищити ефективність управління лісовими ресурсами. Наприклад, укладання договорів з лісовими компаніями може забезпечити стаке використання лісів та підтримку їх відновлення;

- посилення контролю та регулювання може допомогти зменшити негативний вплив на лісові ресурси. Наприклад, встановлення меж охоронних зон навколо лісів може допомогти зменшити вплив людської діяльності на ці екосистеми;

- навчання та розвиток кадрів може допомогти підвищити ефективність управління лісовими ресурсами. Наприклад, проведення курсів з лісового господарства може покращити знання та навички управління лісами у фахівців, що працюють у цій галузі;

- залучення громадськості може допомогти підвищити свідомість щодо важливості збереження лісів та сприяти розвитку співпраці між різними стейкхолдерами. Наприклад, проведення інформаційних кампаній та навчальних програм для громадськості може допомогти підвищити рівень усвідомленості щодо важливості збереження лісів та їх роль у підтримці біорізноманіття та забезпеченні здорового навколишнього середовища;

- створення ефективних механізмів управління може допомогти

забезпечити стале використання лісових ресурсів та їх збереження на майбутнє. Наприклад, створення національних програм з лісового господарства та забезпечення необхідних ресурсів для їх реалізації може допомогти забезпечити стале управління лісовими ресурсами;

- підтримка розвитку малих та середніх підприємств може стимулювати розвиток лісового господарства та зменшити тиск на лісові ресурси. Наприклад, надання фінансової підтримки та консультативної допомоги малим та середнім лісовим компаніям може сприяти створенню робочих місць та забезпеченню сталого використання лісових ресурсів [43].

5. Впровадження новітніх технологій: впровадження новітніх технологій у лісовому секторі може допомогти забезпечити сталість лісового господарства та збільшити його ефективність. Наприклад, використання дронів для моніторингу стану лісів та прогнозування розвитку лісових пожеж, використання сучасних систем інформаційної підтримки для оптимізації вирубки та транспортування деревини, використання сучасних методів обліку власності на лісові ділянки. Ось декілька ідей, які можуть бути використані:

- використання дронів для моніторингу лісів: дрони можуть здійснювати зйомку з висоти і збирати велику кількість даних про стан лісів. Це може допомогти лісовим службам відстежувати вплив змін клімату та виявляти проблеми в ранніх стадіях;

- використання аналізу даних та штучного інтелекту для прогнозування пожеж: застосування машинного навчання може допомогти прогнозувати ризик пожежі та розробляти ефективні стратегії щодо їх запобігання;

- використання технологій ІТ для відстежування руху лісорубів та лісової техніки: встановлення датчиків на обладнання може допомогти відстежувати рухи лісорубів та техніки, що зменшить можливість втрати обладнання та сприятиме впровадженню більш ефективного планування використання ресурсів;

- використання роботів для збирання лісових продуктів: роботи можуть бути використані для збирання плодів, насіння та інших продуктів лісу. Це

допоможе зменшити ризик травмування лісорубів та сприятиме ефективному збиранню;

- використання віртуальної реальності та інших технологій для навчання: віртуальна реальність та інші технології можуть бути використані для навчання лісорубів та лісових службовців без необхідності проведення навчання в реальному лісі. Це може допомогти зменшити ризик нещасних випадків та покращити ефективність навчання;

- використання супутникових даних для моніторингу змін в лісовому покриві: за допомогою супутників можна здійснювати моніторинг змін в лісовому покриві, таких як розширення чи зменшення площі лісу, що допоможе виявляти проблеми та приймати вчасні рішення;

- використання електронної системи управління лісовим господарством: електронна система управління може бути використана для збору та аналізу даних про стан лісів, що допоможе забезпечити більш ефективне планування робіт та витрат;

- використання екологічної технології для обробки деревини: екологічні технології, такі як використання відновлюваних джерел енергії для обробки деревини, можуть допомогти зменшити вплив на довкілля та покращити ефективність обробки;

- використання системи маркування та відстеження продуктів лісу: система маркування та відстеження продуктів лісу може допомогти забезпечити їхню відповідність стандартам та зменшити можливість нелегальної рубки та торгівлі деревиною [40].

Загалом, впровадження новітніх технологій у лісовому секторі може допомогти покращити продуктивність та ефективність лісового господарства, зменшити вплив на довкілля та забезпечити більш ефективне використання ресурсів.

Висновки до розділ 3

Отже, для вдосконалення стратегічних напрямів державного управління використанням лісових ресурсів України необхідно враховувати стале лісокористування, розвиток економіки, збереження біорізноманіття, підвищення ефективності управління, впровадження новітніх технологій, розвиток екологічної освіти та наукового дослідження та забезпечення участі громадськості та стейкхолдерів у процесі управління лісовими ресурсами.

Також важливо звернути увагу на забезпечення дотримання законодавства та нормативно-правових актів у галузі лісового господарства, а також на забезпечення контролю за використанням лісових ресурсів та їх охороною. Важливо враховувати інтереси всіх зацікавлених сторін, включаючи лісорубів, лісових власників, місцеві органи влади, громадські організації та науковців.

При розробці стратегічних напрямів державного управління лісовими ресурсами, необхідно також враховувати зміну клімату та її вплив на лісові екосистеми та здоров'я людей. Потрібно розробляти адаптаційні стратегії та заходи для зменшення впливу змін клімату на лісові екосистеми, а також для запобігання лісовим пожежам та іншим природним катастрофам.

Нарешті, важливо визнати, що лісові ресурси мають важливе значення не тільки для господарської діяльності, але і для екологічного збалансованого розвитку та забезпечення екосистемних послуг, таких як очищення повітря, зберігання води та біорізноманіття. Тому важливо забезпечувати сталість лісових екосистем та збереження лісових ресурсів для майбутніх поколінь.

ВИСНОВКИ

Лісовий комплекс, представлений виробничою і технічною інфраструктурою лісового господарства навіть в період стагнації народного господарства, показав, що може отримати широку мережу спеціалізованих лісових підприємств, що забезпечують відновлення, відтворення і захист потенціалу лісових ресурсів. Крім того, лісовий комплекс залишався у власності держави, що було необхідною і достатньою умовою збереження його основних ланок навіть в умовах масового виведення цілих сфер діяльності і галузей в період системно-структурної кризи народного господарства в цілому.

Підпоячи підсумки, варто зазначити, що лісові ресурси одним з основних компонентів природного ландшафту, який надає позитивний економічний, екологічний, соціальний та рекреаційний вплив на навколишнє природне середовище, забезпечує її сталий розвиток і покращує умови життя. Таким чином, ліси поліпшують природно-кліматичні умови ведення сільського господарства, знижують негативний вплив процесів ерозії (водна, вітрова ерозія), беруть участь в регулюванні водного режиму річкових систем, є основним джерелом сировини для більшості сфер економічної діяльності, надають робочі місця і створюють сприятливі умови для життя та відпочинку.

Було встановлено, що реалізація державної політики в галузі лісового господарства здійснюється через систему уповноважених державних органів (органів державної влади та місцевого самоврядування), яка підтверджує та об'єктивно обґрунтовує необхідність формулювання категоричного та термінологічного визначення та визначення складу розглянутої адміністративної та правової підтримки для використання та захисту лісових ресурсів.

Проаналізувавши сучасну ситуацію та стан забезпечення та використання лісових ресурсів визначено ряд проблем також було показано, що неефективне використання лісових угідь може впливати на формування соціальних,

демографічних, економічних та екологічних питань та розвиток взаємопов'язаних територіальних громад.

Стратегічний підхід дозволить забезпечити стале розвиток лісового сектору, зберегти природні ресурси та забезпечити економічний та соціальний розвиток регіонів, які залежать від лісового господарства.

Проте, важливо пам'ятати, що реалізація таких стратегічних напрямів потребує багато ресурсів, як матеріальних, так і людських. Тому, держава повинна виділяти достатні ресурси для здійснення цих заходів та створення ефективної системи управління лісовими ресурсами.

Крім того, також важливо забезпечувати взаємодію між усіма зацікавленими сторонами, такими як лісові господарства, місцеві влади, громадські організації та інші зацікавлені особи. Співпраця та взаємодія дозволять забезпечити ефективне використання лісових ресурсів та збереження лісових екосистем.

Забезпечення сталого лісокористування є важливим елементом стратегічних напрямів державного управління використанням лісових ресурсів України. Це може забезпечити економічний та соціальний розвиток країни, збереження природних ресурсів та біорізноманіття, а також підвищення екологічної свідомості населення. Для реалізації цього потрібно вживати комплексу заходів, які б забезпечили раціональне використання лісів, їх відновлення та збереження біорізноманіття, а також захист від шкідників та хвороб.

Збереження біорізноманіття та природної спадщини є важливим завданням для забезпечення сталого розвитку та збереження нашої планети. Реалізація цих заходів може допомогти забезпечити більш стійке майбутнє для нас та майбутніх поколінь.

Впровадження новітніх технологій у лісовому секторі може допомогти покращити продуктивність та ефективність лісового господарства, зменшити вплив на довкілля та забезпечити більш ефективне використання ресурсів.

Розвиток економіки на основі лісових ресурсів може бути ефективним тільки за умови збереження лісових екосистем та сталого використання лісових ресурсів. Для досягнення цієї мети необхідно сприяти розвитку наукових досліджень, створенню ефективних механізмів управління, використанню інноваційних технологій, підвищенню кваліфікації фахівців, залученню громадськості та підтримці розвитку малих та середніх лісових компаній.

Також важливо використовувати інноваційні технології для створення більш сталого та ефективного використання лісових ресурсів. Наприклад, використання дистанційного зондування та географічних інформаційних систем може допомогти у веденні більш точного обліку лісових ресурсів та контролю за їх станом.

Залучення громадськості та розвиток малих та середніх лісових компаній також можуть бути важливими складовими для забезпечення сталого розвитку лісового господарства. Громадськість може бути важливим фактором у сприянні збереженню лісів та їх біорізноманіття, а розвиток малих та середніх підприємств може допомогти зменшити тиск на лісові ресурси та забезпечити стале використання цих ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Александрова В.П. Пріоритети технологічного розвитку економіки України перехідного періоду. Економіка і прогнозування. 2003. № 1. С. 70–85.
2. Антоненко І.Я., Дзюбенко О.М., Степаненко М.А. Напрямки реформування фінансового механізму лісоресурсної сфери. Науковий вісник Національного аграрного університету. Вип. 106. 2007. С. 85–93.
3. Бець М.Т. Приватне лісокористування як потенціал підвищення ефективності управління лісовим господарством України. *Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка»*. 2007. №. 605. С. 186–190.
4. Бондар В. Україна має шанс створити принципово новий лісовий сектор. Дзеркало тижня. 2019. №3. [Електронний ресурс]. URL: <https://zn.ua/ukr/business/volodimir-bondar-ukrayina-maye-shans-stvoriti-principovo-noviy-lisoviy-sektor-300700.html>.
5. Василик Н.М. Комплексне використання лісоресурсного потенціалу регіону: переваги, сучасний стан та перспективи. *Агросвіт*. 2009. №23. С. 41–47.
6. Волков О. Є. Проблеми удосконалення правового статусу Державного агентства лісових ресурсів України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2015. № 3 (70). С. 173–179.
7. Гевко І., Тирчик Ю. Інвестиційна привабливість лісового господарства. Матеріали Четвертої Міжнародної науково-практичної конференції пам'яті почесного професора ТНТУ, академіка НАН України Чумаченка Миколи Григоровича «Інноваційні аспекти ресурсовикористання». ТНТУ імені Івана Пулюя. (Тернопіль, 27 березня 2015 року). С. 121.
8. Голян В., Дзюбенко А. Формирование модели инновационно-технологической модернизации индустрии производства древесных энергетических продуктов в Украине. *Економіката България и Европейский Сюз в глобалния свят*. Колективна монографія. Софія. 2019. С. 45–54.
9. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР) № 13*. 2003. 192 с.

10. Дебринюк Ю.М. Концептуальні засади плантаційного лісовирощування в Україні. Наукові праці Лісівничої академії наук України. 2013. Вип. 11. С. 25–33.

11. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/gdn/Zarp_ek_m/Zp_ek_m_u/arh_zp_m_u.html

12. Державна цільова програма «Ліси України» на 2010–2015 роки. Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2009 р. № 977. Урядовий кур'єр. 30.09.2009 р. №179.

13. Державне агентство лісових ресурсів України. URL: <https://forest.gov.ua>

14. Децентралізація. Карта ОТГ URL: <https://decentralization.gov.ua/map>

15. Довкілля України за 2021 рік : стат. зб. / Державний комітет статистики України; за ред. Ю. М. Остапчука. Київ, 2021. 201 с.

16. Дубовіч І.А., Лесюк Г.М. Перспективи застосування в Україні зарубіжного досвіду управління лісовим господарством. Причорноморські економічні студії. 2017. №. 20. С. 82–87.

17. Заїчко О. В. Кримінологічна характеристика та запобігання незаконній порубці лісу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2018. 20 с.

18. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/conv/print1448136004801846>.

19. Карпук А. Ліси України в контексті реформування економіки. *Регіональна економіка*. 2003. №3. С. 95–100.

20. Конституція України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

21. Кубах С. «Як децентралізація та земельна реформа можуть вплинути на майбутнє лісів і лісових насаджень». Презентація доповіді. URL:

https://www.lisportal.org.ua/wp-content/uploads/2018/01/Presentation_Detsentr_08_01_18.pptx

22. Легеза Ю. О. Публічне управління у сфері використання природних ресурсів: адміністративно-правові засади: монографія. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 432 с.

23. Лісовий кодекс України. URL: http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=102029&cat_id=65

24. Майор О.В. Деякі проблеми ефективного розвитку лісових господарств України. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2005. Вип. 15.2. зб. наук.-техн. пр. С. 122–125.

25. Напрямки діяльності. Ліси України. Загальна характеристика лісів України. Державне агентство лісових ресурсів України. Офіційний сайт. URL: http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=62921&cat_id=32867

26. Петренко В. Управління лісами в США. *Бізнесінформ* № 2 (116). 2016. С. 162-166

27. Про деякі заходи щодо збереження та відтворення лісів і зелених насаджень: указ Президента України від 04.11.2008 № 995/2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/995/2008>

28. Про затвердження Положення про Державне агентство лісових ресурсів України: постанова КМУ від 08.10.2014 № 521. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/521-2014-%D0%BF>

29. Про заходи щодо посилення державного контролю у сфері охорони, захисту, використання та відтворення лісів // Указ Президента України № 1 від 5 січня 2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nau.kiev.ua>

30. Про тваринний світ. Закон України від 14.08.2013. URL: http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=108775&cat_id=104385.

31. Публічний звіт голови Державного агентства лісових ресурсів України за 2022 рік. *Державне агентство лісових ресурсів України*. URL: https://forest.gov.ua/storage/app/sites/8/publich_zvit/publichnii-zvit-za-

2022.pdf.

32. Робоча група №8.3. Лісове господарство та біоенергетика. Ініціатива Міністерства аграрної політики та продовольства України. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.fleg.org.ua/wp-content/uploads/2015/03/8.3.-Basic-materials-UKR.pdf>.

33. Статут ДП «Радомишльське ЛМГ».

34. Стратегія сталого розвитку та інституційного реформування лісового та мисливського господарства України на період до 2022 року. URL: <https://drive.google.com/file/d/0B9CGEXC5v0a9MWZNbWZfY3BsdTg/view>

35. Фурдичко О.І. Лісова галузь України у контексті збалансованого розвитку: теоретико-методологічні, нормативно-правові та організаційні аспекти: Монографія / О.І. Фурдичко, В.В. Лавров.-К.: Основа, 2009. – 424 с.

36. Хвесик М.А., Шубалий О.М., Василик Н.М. Комплексне використання лісоресурсного потенціалу: механізми стимулювання, інституціональне, та інноваційно-інвестиційне забезпечення: Монографія / М.А. Хвесик, О.М. Шубалий, Н.М. Василик. – Київ: ТОВ «ДКС», 2011. – 498 с.

37. Цалан М.І. Організаційно-економічний механізм розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні : дис. ... кандидата екон. наук : 08.00.05 / Цалан Мирослава Іванівна ; Міністерство освіти і науки України, Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2018. 263 с.

38. Цегельник Н.І. Економічний стан лісової галузі в Україні та його вплив на сталий розвиток лісогосподарських підприємств. Агросвіт. 2021. №13-14. С. 29–34.

39. Цивільний кодекс України: чинне законодавство України зі змінами та доп. станом на 11 жовтня 2012 р. Київ, 2012. 272 с.

40. Шкарлет С.М., Пиріг К.М. Підвищення ефективності виробництва на лісогосподарських підприємствах в умовах сталого розвитку. *Бізнес Інформ*. 2014. №6. С. 180–184.

41. Шпильова Ю. Б. Сталий розвиток сільських територій України в умовах децентралізації влади: монографія. Київ: ПрофКнига, 2019. 308 с.
42. Юр'єва Т. П., Костюк В. О., Бардаков В. А., В.В. Княжеченко В. В., Юр'єва С. В. Економіка міського господарства. навч пос./ редакцією Т.П. Юр'євої. Харків. ХДАМГ. 2002.
43. Як громади управляють лісами. Досвід громадського лісогосподарювання у різних країнах світу. ГО «ФОРЗА». Офіційний веб-сайт. 2019. URL: <http://www.forza.org.ua/uk/yak-gromadi-upravlyayut-lisami-dosvid-gromadskogo-lisogospodaryuvannya-u-riznih-krayinah-svitu>